

United Nations
SERBIA

ПРАВОСУДНА
АКАДЕМИЈА

Директна примена стандарда Уједињених нација за заштиту људских права

UNIVERSAL DECLARATION OF
HUMAN RIGHTS

YEARS

#STANDUP4HUMANRIGHTS

Пројекат се спроводи уз подршку УН Програма редовне техничке сарадње (RPTC) који у Републици Србији имплементира Тим за људска права Уједињених нација у Србији

Директна примена стандарда људских права УН у поступцима пред домаћим судовима

Тематски модул: **ПРАВА ДЕТЕТА**

ЗАШТИТА ДЕЦЕ ОД НАСИЉА

1. РЕЛЕВАНТНИ УН ИЗВОРИ - СТАНДАРДИ

Конвенција о правима детета („Сл. лист СФРЈ – Међ. уговори“, бр. 15/90 и „Сл. лист СРЈ – Међ. уговори“, бр. 4/96 и 2/97)

Члан 6.

1. Државе чланице признају да свако дете самим рођењем има право на живот.
2. Државе чланице обезбеђују у највећој могућој мери опстанак и развој детета.

Члан 19.

1. Државе чланице предузимају све одговарајуће законодавне, административне, социјалне и образовне мере ради заштите детета од свих облика физичког или менталног насиља, повреда или злоупотребе, занемаривања или немарног односа, малтретирања или експлоатације, укључујући и сексуалну злоупотребу, док је на бризи код родитеља, законитих старатеља или неког другог лица коме је поверена брига о детету.
2. Такве заштитне мере треба да обухвате, по потреби, ефикасне поступке за установљавање социјалних програма за обезбеђење подршке неопходне детету и онима којима је поверена брига о детету, као и остале облике спречавања, утврђивања, пријављивања, прослеђивања, истраге, поступања и праћења случајева овде наведеног злостављања детета и, по потреби, обраћања суду.

Члан 24. став 3. Државе чланице предузимају све ефикасне и одговарајуће мере за укидање традиционалне праксе која штети здрављу деце.

Члан 28. став 2. Државе чланице предузимају све одговарајуће мере како би се дисциплина у школама могла спроводити на начин који је у складу са људским достојанством детета и овом конвенцијом.

Члан 32. став 1. Државе чланице признају право детета на заштиту од економске експлоатације и рада на послу који може бити опасан или ометати образовање детета или штетити здрављу детета, односно његовом физичком, менталном, духовном, моралном или социјалном развоју.

Члан 34. Државе чланице обавезују се да заштите дете од свих облика сексуалног изабљивања и сексуалне злоупотребе.

Члан 35. Државе чланице предузимају све одговарајуће... мере за спречавање насилног одвођења, продаје или трговине децом у било ком циљу и у било ком облику.

Члан 36. Државе чланице штите дете од свих других облика експлоатације штетне за дете.

Члан 37(а) Државе чланице обезбеђују да: ни једно дете не буде изложено мучењу или другим окрутним нељудским или понижавајућим поступцима или казни.

Члан 39. Државе чланице предузимају све одговарајуће мере за бољи физички и психички опоравак и социјалну реинтеграцију детета које је жртва неког облика занемаривања, експлоатације, злоупотребе, мучења или неког другог облика окрутног, нехуманог или понижавајућег поступања или кажњавања...

Факултативни протокол о продаји деце, дечијој проституцији и дечијој порнографији, уз Конвенцију о правима детета („Сл. лист СРЈ – Међ. уговори“, бр. 7/2002)

Члан 1. Државе уговорнице ће забранити продају деце, дечју проституцију и дечју порнографију, као што је предвиђено овим Протоколом.

Члан 8. став 1. Државе уговорнице ће усвојити одговарајуће мере за заштиту права и интереса деце жртава поступака забрањених овим Протоколом у свим фазама кривичног поступка.

Конвенција бр. 182. о најгорим облицима дечјег рада („Сл. лист СФРЈ – Међ. уговори“, бр. 2/2003)

Члан 1. Свака чланица... предузима хитне и ефикасне мере како би обезбедила да се најгори облици дечијег рада под хитно забране и елиминишу.

Члан 7. став 1. Свака чланица предузима... мере да би: (а) спречила ангажовање деце у најгорим облицима дечијег рада; (б) пружио неопходну и одговарајућу директну помоћ за повлачење деце са најгорих облика дечијег рада и њихову рехабилитацију и социјалну интеграцију; (ц) обезбедила приступ бесплатном основном образовању и, где год је могуће и потребно, обуку за занимања, за децу која су повучена са најгорих облика дечијег рада; (д) идентификовала и дошла до деце која су изложена посебним ризицима; и (е) уважила специјалну ситуацију девојчица.

Други релевантни УН извори

Универзална декларација о људским правима (Рес 217А (ИИИ) 1948) – чланови 3, 4, 5 и члан 25. став 2.

Међународни пакт о грађанским и политичким правима (“Сл. лист СФРЈ – Међ. уговори”, бр. 7/1971) – члан 7. и 24. став 1.

Међународни пакт о економским, социјалним и културним правима (“Службени лист СФРЈ – Међ. уговори”, бр. 7/1971) – члан 10. став 1. тач. 3.

Конвенција о правима особа са инвалидитетом („Сл. гласник РС – Међ.уговори“, бр. 42/2009) - члан 16.

Конвенција против тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни или поступака (Сл. лист СФРЈ – Међ. уговори", бр. 9/91)

Протокол за превенцију, сузбијање и кажњавање трговине људским бићима, нарочито женама и децом, који допуњава Конвенцију УН против транснационалног организованог криминала („Сл. лист СРЈ – Међ. уговори“, бр. 6/2001)

2. ДОМАШАЈ УН СТАНДАРДА

Општи коментар бр. 8 (2006) Комитета за права детета (члан 19, члан 28. став 2, и члан 37), ЦРЦ/Ц/ГЦ/8

„Комитет дефинише “телесно” или “физичко” кажњавање као било које кажњавање у којем се примењује физичка сила и које има за намеру да нанесе извештан степен бола или неугодности, ма колико да благе природе... телесно кажњавање (је) без изузетка понижавајуће.“ (пар. 11.)

„Комитет признаје да родитељство и брига о деци, нарочито о бебама и деци млађег узраста, захтевају честе физичке радње и интервенције ради њихове заштите. То се значајно разликује од намерне и репресивне примене силе у циљу nanoшења бола, нелагодности или понижења у одређеном степену...Комитет признаје да постоје изузетне околности у којима се наставници и друга лица, нпр. лица која раде са децом у институцијама и са децом у сукобу са законом, могу суочити са опасним понашањем које оправдава примену разумних облика спутавања како би се контролисало такво понашање. И овде постоји јасна разлика између примене силе која је мотивисана потребом се дете и остали заштите и примене силе ради кажњавања. Увек се мора примењивати начело примене минималне неопходне силе у најкраћем могућем периоду.“ (пар. 14-15)

„Телесно кажњавање и други облици окрутног или понижавајућег кажњавања представљају облике насиља...“ (пар. 18)

Општи коментар бр. 13 (2011) Комитета за права детета, ЦРЦ/Ц/ГЦ/13

„посебним обавезама су обухваћене обавезе спречавања насиља или кршења људских права, обавеза да се заштите деца жртве и сведоци, да се испитују и казне одговорни, као и обавеза да се обезбеди правна заштита од кршења људских права. Без обзира да ли дође до насиља, државе уговорнице имају позитивну и активну обавезу да подрже родитеље и друге старатеље и да им помажу, како би се, у оквиру њихових финансијских и других

могућности и имајући у виду растуће потребе детета, обезбедили услови живота неопходни за оптимални развој детета.“ (пар. 5)

„...неприхватљиви (су) сви облици насиља над децом, без обзира колико они били благи... Учесталост, јачина повреде и намера да се повреди нису предуслови за дефинисање насиља.“ (пар. 17)

„Запостављање представља пропуштање да се испуне дечје физичке и психолошке потребе, да се заштите од опасности или да им се пруже медицинске услуге, да се упишу у матичне књиге рођених или томе слично, када они одговорни за старање о деци имају средства, знање и приступ одговарајућим услугама да тако поступе.“ (пар. 20)

Општи коментар бр. 1 (2001) Комитета за права детета (чл. 29. ст. 1), ЦРЦ/ГЦ/2001/1

„...образовање мора да се пружи на начин којим се поштује урођено достојанство детета... којим се поштују строга ограничења дисциплине поменути у члану 28 став 2 и унапређује ненасиље у школи... коришћење телесног кажњавања представља непоштовање урођеног достојанства детета и строгих ограничења школске дисциплине.“ (пар. 8)

Одлуке УН комитета

* Комитет за права детета, *И.А.М. в. Денмарк*, ЦРЦ/Ц/77/Д/3/2016, 25. 1. 2018, <https://www.ohchr.org/Documents/HRBodies/CRC/CRC-C-77-DR-3-2016.pdf>

„Држава чланица истиче да подносиатељка, као неко ко је напустио Сомалију, оставља утисак независне жене са значајном снагом која се може носити са било којим притиском који долази од стране друштва, те да је она у могућности да заштити своју ћерку гениталног сакаћења. Ипак, Комитет примећује да само напуштање земље од стране подносиатељке може исто тако бити схваћено и као њена неспособност да се одупре притиску. У сваком случају, Комитет сматра да остваривање права детета из члана 19. Конвенције не сме зависити од способности мајле да се супротстави породичним и друштвеним притисцима, те да државе чланице треба да предузму потребне мере за заштиту детета од свих облика физичког или психичког насиља, повреде или злостављања у свим околностима, чак и када родитељ или старатељ није у стању да се одупре притиску друштва. Процена ризика да дете буде подвргнуто иреверзибилној штетној пракси какву представља генитално сакаћење жена, у земљи у коју се враћа, мора бити заснована на принципу предострожности, те када постоји основана сумња да држава пријема није у могућности да заштити дете од таквих пракси, држава чланица треба да се уздржи од депортације детета.“ (пар. 11.8(б-ц))

У наведеном случају, Комитет за права детета утврдио је да су одлуком о депортацији дански надлежни органи поступили противно члановима 3. и 19. Конвенције о правима детета.

3. РЕЛЕВАНТНИ ОСНОВ ПОСТУПАЊА У ДОМАЋЕМ ПРАВУ

Устав Републике Србије („Сл. гласник РС“, бр. 98/2006)

Члан 24. став 1. Људски живот је неприкосновен.

Члан 25. став 1. Физички и психички интегритет је неповредив. **Ст. 2.** Нико не може бити изложен мучењу, нечовечном или понижавајућем поступању или кажњавању...

Члан 26. став 2. Сваки облик трговине људима је забрањен. **Ст. 3.** Забрањен је принудни рад. Сексуално или економско искоришћавање лица које је у неповољном положају сматра се принудним радом.

Члан 64. став 3. Деца су заштићена од психичког, физичког, економског и сваког другог искоришћавања или злоупотребавања.

Законске одредбе

Породични закон („Сл. гласник РС“, бр. 18/2005, 72/2011-др. закон и 6/2015)

Члан 5. став 2. ...Дете ужива посебну заштиту државе.

Члан 6. став 2. Држава има обавезу да предузима све потребне мере за заштиту детета од занемаривања, од физичког, сексуалног и емоционалног злостављања те од сваке врсте експлоатације.

Члан 10.

1. Забрањено је насиље у породици.

2. Свако има, у складу са законом, право на заштиту од насиља у породици.

Члан 60. став 3. Суд може донети одлуку о одвајању детета од родитеља ако постоје разлози да се родитељ потпуно или делимично лиши родитељског права или у случају насиља у породици.

Члан 61. став 3. Суд може донети одлуку о ограничавању права детета да одржава личне односе са родитељем са којим не живи ако постоје разлози да се тај родитељ потпуно или делимично лиши родитељског права или у случају насиља у породици.

Члан 62. став 1. Дете има право на обезбеђење најбољих могућих животних и здравствених услова за свој правилан и потпун развој.

Члан 69.

2. Родитељи не смеју подвргавати дете понижавајућим поступцима и казнама које вређају људско достојанство детета и дужни су да дете штите од таквих поступака других лица.

3. Родитељи не смеју остављати без надзора дете предшколског узраста.

Члан 81.

1. Родитељ који злоупотребљава права или грубо занемарује дужности из садржине родитељског права може бити потпуно лишен родитељског права.

2... (1) ако физички, сексуално или емоционално злоставља дете; (2) ако изабљује дете силећи га на претерани рад, или на рад који угрожава морал, здравље или образовање детета, односно на рад који је забрањен законом; (3) ако подстиче дете на вршење кривичних дела; 4. ако навикава дете на одавање рђавим склоностима...

3... (1) ако је напустио дете; (2) ако се уопште не стара о детету са којим живи; (3) ако избегава да издржава дете или да одржава личне односе са дететом са којим не живи, односно ако спречава одржавање личних односа детета и родитеља са којим дете не живи...

5. Судском одлуком о потпуном лишењу родитељског права може бити одређена једна или више мера заштите детета од насиља у породици.

Члан 82.

1. Родитељ који несавесно врши права или дужности из садржине родитељског права може бити делимично лишен родитељског права.

5. Судском одлуком о делимичном лишењу родитељског права може бити одређена једна или више мера заштите детета од насиља у породици.

Члан 197.

1. Насиље у породици... јесте понашање којим један члан породице угрожава телесни интегритет, душевно здравље или спокојство другог члана породице...

2. ...нарочито: (1) наносење или покушај наносења телесне повреде; (2) изазивање страха претњом убиства или наносења телесне повреде члану породице или њему блиском лицу; (3) присиљавање на сексуални однос; (4) навођење на сексуални однос или сексуални однос са лицем које није навршило 14. годину живота или немоћним лицем; (5) ограничавање слободе кретања или комуницирања са трећим лицима; 6. вређање, као и свако друго дрско, безобзирно и злонамерно понашање.

3. Члановима породице... сматрају се: ...(2) деца...

Члан 260. став 3. Суд може пресудом у спору о материнству и очинству одредити једну или више мера заштите од насиља у породици.

Члан 263. став 3. Право и дужност да обавесте јавног тужиоца или орган старатељства о разлозима за заштиту права детета имају све дечје, здравствене и образовне установе или установе социјалне заштите, правосудни и други државни органи, удружења и грађани.

Члан 264. став 4. Право и дужност да обавесте јавног тужиоца или орган старатељства о разлозима за лишење родитељског права имају све дечје, здравствене и образовне установе или установе социјалне заштите, правосудни и други државни органи, удружења и грађани.

Члан 273.

1. Суд може пресудом у спору за заштиту права детета одлучити и о... лишењу родитељског права.
2. Суд може пресудом у спору за вршење родитељског права одлучити и о потпуном или делимичном лишењу родитељског права.
3. Суд може пресудом у спору за заштиту права детета и у спору за... лишење родитељског права одредити једну или више мера заштите од насиља у породици.

Кривични законик ("Сл. гласник РС", бр. 85/2005, 88/2005 - испр., 107/2005 - испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014 и 94/2016)

Члан 137. Злостављање и мучење; **Члан 178.** Силовање; **Члан 179.** Обљуба над немоћним лицем; **Члан 180.** Обљуба са дететом; **Члан 182.** Недозвољене полне радње; **Члан 183.** Подвођење и омогућавање вршења полног односа; **Члан 185.** Приказивање, прибављање и поседовање порнографског материјала и искоришћавање малолетног лица за порнографију; **Члан 185а.** Навођење детета на присуствовање полним радњама; **Члан 185б.** Искоришћавање рачунарске мреже или комуникације другим техничким средствима за извршење кривичних дела против полне слободе према малолетном лицу; **Члан 193.** Запуштање и злостављање малолетног лица; **Члан 194.** Насиље у породици; **Члан 199.** Родоскрвнуће; **Члан 388.** Трговина људима и др.

Пресуде домаћих судова

* Пример одлуке која указује на недовољну препознатљивост феномена насиља над децом у нашој пракси:

„Мере заштите, њихов број и врста, одмерене су у складу са степеном вербалног насиља које је тужени испољио према тужиљи и предузетим физичким актима, тежини нанетих повреда које је тужиља претрпела и психичком узнемиравању којем је била изложена, посебно имајући при том у виду да се цео догађај одиграо у присуству заједничког малолетног детета странака које је болесно, што је додатно трауматизовало тужиљу, јер је страховала и за безбедност детета.“ - Пресуда Врховног суда Србије, Рев. бр. 849/2006 од 8. 6. 2006. године

* Пример одлуке којом се тумачење разлога за лишење родитељског права доводи у сразмеру са заштитом најбољих интереса детета:

„...напуштање детета од стране мајке не представља разлог за потпуно лишење родитељског права тужене (мајке детета) обзиром да је мајка дете оставила код својих родитеља у ситуацији када није била у могућности да се о детету адекватно стара, што су родитељи мајке прихватили и обезбедили детету све услове потребне за његов правилан развој.“ - Пресуда Округног суда у Ваљевоу, Гж2. бр. 22/2008 од 28. 2. 2008. године

* Примена телесног кажњавања ради дисциплиновања детета квалификована као кривично дело запуштања и злостављања малолетног лица:

„...наведене радње по својој природи представљају злостављање јер по свом интензитету и начину деловања превазилазе васпитни третман и оквире васпитног утицаја на малолетну оштећену“. Пресуда Окружног суда у Ужицу, Кж. бр. 282/2007 од 29. 11. 2007. године.

Одлуке Уставног суда

* Решење Уставног суда, Уж бр. 2650/2009 од 18. фебруара 2010 . године (случај вишеструког насиља у породици укључујући сексуално насиље над децом у вези са повредом права из члана 64, 65. и 66. Устава);

* Одлука Уставног суда, Уж бр. 795/2008 од 3. марта 2011. године (случај психичког злостављања детета у вези са повредом права на суђење у разумном року).

Одлуке независних тела

* Препорука Заштитника грађана Градском центру за социјални рад Београд у вези са неправилностима у поступању по пријави за сексуалну злоупотребу детета (14-244/12, дел. бр. 9237 од 1. 4. 2013)

* Препоруке Заштитника грађана Полицијској управи за град Београд због пропуста да о сумњи на сексуално насиље обавесте центар за социјални рад (14-1134/13, дел. бр. 9232 од 1.4. 2013. године).

Закључна разматрања и препоруке УН комитета упућених Србији

Закључна запажања Комитета за права детета: Република Србија (2017), ЦРЦ/Ц/СРБ/ЦО/2-3

„...Комитет апелује на државу потписницу да: успостави законодавне и друге мере како би осигурала обавезно усклађивање са Општим протоколом и Посебним протоколима о заштити деце од злостављања и насиља...; у сарадњи са канцеларијом Омбудсмана... успостави механизам праћења да би се осигурало да су сва деца у институцијама и алтернативном збрињавању заштићена од свих облика мучења, нечовечног или понижавајућег поступања и да осигура да та деца имају приступ поверљивим, безбедним механизмима и механизмима прилагођеним деци за жалбе у вези са лишавањем слободе, условима притвора и поступањем; осигура успостављање превентивних механизма за

заштиту деце са интелектуалним и другим психосоцијалним оштећењима од било које врсте физичког или сексуалног насиља и да успостави обавезне обуке о насиљу над децом за све релевантне стручњаке; ојача националне програме за решавање проблема насиља у школама уз подршку Министарства просвете и агенција за обуку наставника, да би се успоставили стандарди, саветовање и стручна провера насиља у школама и да обезбеди обуку, укључујући и за родитеље, о ризицима насиља (на интернету); развије кампању подизања јавне свести као средства промене преовлађујућих ставова у вези са насиљем над децом и да крене у правцу нулте толеранције; ф) осигура ефикасну сарадњу, координацију и размену података између служби за заштиту деце, полиције и правосудног система;“ **(пар. 33)**

„Комитет препоручује да држава потписница: даље ојача подизање свести... како би се формулисала свеобухватна стратегија за превенцију и борбу против злостављања деце; успостави националну базу података свих случајева насиља над децом, и спроведе свеобухватну процену размера, узрока и природе таквог насиља; обезбеди расподелу адекватних људских, техничких и финансијских ресурса заменику омбудсмана да би му се омогућило спровођење дугорочних програма за решавање основних узрока насиља и злостављања; подстакне програме у заједници с циљем спречавања и борбе против насиља у породици, злостављања и занемаривања деце укључивањем бивших жртава, волонтера и чланова заједнице, уз обезбеђивање подршке за њихову обуку.“ **(пар. 35)**

„Комитет апелује на државу потписницу да: изричито законом забрани телесно кажњавање; осигура да се забрана телесног кажњавања адекватно прати и спроводи у свим окружењима; промовише позитивне, ненасилне и партиципативне начине подизања и дисциплиновања детета кроз кампање подизања свести; осигура да се починиоци доведу пред надлежне управне и судске органе.“ **(пар. 37)**

„Комитет препоручује да држава потписница успостави систем за праћење свих случајева који укључују дечије бракове међу етничким групама, посебно међу ромским девојчицама, и да пружи деци жртвама склониште и одговарајућу рехабилитацију и саветодавне услуге, као и да организује кампање подизања свести којима би се нагласиле штетне последице дечијег брака.“ **(пар. 38)**

„...Комитет препоручује да држава потписница: д) предузме хитне кораке како би се осигурало да се Правилник о забрањеним поступањима запослених у социјалној заштити примењује тако да деца у установама буду ослобођена сваког физичког или психичког злостављања и занемаривања и да постоји одговорност за такво злостављање или занемаривање; да забрани употребу одвајања, физичког спутавања и изолације као средстава дисциплине; и да осигура да се најбољи интереси детета поштују приликом одлучивања о потребном и одговарајућем медицинском третману и да се ставови деце чују и узимају у обзир;“ **(пар. 40)**

„Комитет препоручује да држава потписница: а) успостави адекватне и координисане механизме за идентификацију и заштиту деце жртава трговине људима, укључујући систематску и правовремену размену информација између надлежних службеника, као и да ојача капацитете полицајаца, граничне полиције, инспектора рада и социјалних радника

за идентификовање деце жртава трговине људима; б) осигура да деца жртве трговине људима добијају специјализовану негу, подршку и одговарајући смештај.“ (пар. 63)

„Понављајући своје раније препоруке (ЦРЦ/Ц/ОПСЦ/СРБ/ЦО/1), Комитет апелује на државу потписницу да: успостави у домаћем законодавству дефиницију злочина продаје деце и осигура да је она укључена у релевантно законодавство у складу са члановима 2 и 3 Факултативног протокола; предузме све неопходне мере за решавање проблема продаје деце, дечије проституције и трговине женама у сексуалне сврхе у ромским заједницама; успостави вантериторијалну надлежност над свим злочинима почињеним према Факултативном протоколу без примене критеријума двоструког криминалитета; ојача свој систем социјалне заштите тако да обухвати сву децу жртве... укључујући ромску децу, децу избеглице и тражиоце азила, интерно расељену децу, децу мигранте и децу погођену миграцијама; предузме све неопходне мере да се успостави механизам за рехабилитацију, опоравак и реинтеграцију деце жртава злочина почињених према Факултативном протоколу.“ (пар. 69)

4. ПОСЕБНЕ НАПОМЕНЕ/УКАЗИВАЊЕ НА ДРУГЕ РЕЛЕВАНТНЕ ИЗВОРЕ

Резолуције Генералне скупштине

„Свет по мери детета“ (А/С-27/19/Рев.1), 2002, <http://www.unicef.org/specialsession/wffc/>
(Princip 6. Zaštiti decu od nasilja i eksploatacije)